Relevant vakonderwijs

Voor een goede aansluiting op de arbeidsmarkt

Door Esly van Dam

WILDE GANZEN

Iedereen heeft recht op goed onderwijs

Het recht op onderwijs ligt aan de basis van alle andere mensenrechten.

Goed onderwijs is erop gericht dat leerlingen zelfstandige burgers worden, die in staat zijn actief mee te doen in de samenleving. Goed onderwijs is inclusief, waarbij de leerling centraal staat, met aandacht voor goede faciliteiten, een pedagogische visie, een veilig en kindvriendelijk klimaat, begeleiding van leerlingen, leerlingen- en ouderparticipatie, goede docenten, een goed curriculum en een goed schoolmanagement.

Goed onderwijs gaat verder dan alleen de school zelf. Onderwijsdeskundigen spreken af welk niveau wordt verwacht en de onderwijsinspectie evalueert de school, accrediteert en doet aanbevelingen. Het betekent ook dat een onderwijsinstelling bekend is met de wet- en regelgeving binnen het onderwijs in eigen land en het overheidsbeleid volgt. Dit document gaat specifiek over vakonderwijs. We geven uitleg wat vakonderwijs is, wat belangrijk is om goed vakonderwijs te bieden en waarin Wilde Ganzen kan ondersteunen.

Inhoud

- Wat is vakonderwijs 3
- Waarom versterking van goed vakonderwijs? 4
- Belangrijke uitgangspunten voor goed vakonderwijs 5
- Toegankelijk onderwijs voor iedereen 7
- Kwaliteit zit in meerdere aspecten 8
- Een toekomstbestendige opleiding 9
- De 7 stappen van school naar werk 11
- Waarvoor kun je bij Wilde Ganzen terecht? 12
- Inspirerende voorbeelden 13
- Meer weten? 14

Wat is vakonderwijs

Technical and vocational education and training (TVET), in het Nederlands vaak 'vakopleiding', 'vakonderwijs' of 'beroepsopleiding' genoemd, wordt door UNESCO gedefinieerd als: onderwijs, training en het ontwikkelen van vaardigheden gerelateerd aan een groot aantal verschillende beroepen, productie, diensten en levensonderhoud. Vakonderwijs is van belang om studenten na afloop meer kans te geven op participatie op de arbeidsmarkt. Hierdoor kunnen ze ook actiever meedoen aan het sociale en politieke leven.

Formeel en informeel

Vakonderwijs is er in vele vormen. Er zijn formele opleidingen aan een erkend instituut. Hier halen studenten een officieel diploma. Maar er zijn ook veel informele manieren van vakonderwijs, door middel van trainingen of stages (informal apprenticeship) bijvoorbeeld. Deze informele opleidingen worden steeds belangrijker in de samenleving. Zeker voor jonge mensen die kansen grijpen om werk te zoeken.

Sommige vakopleidingen duren meerdere jaren (zoals een opleiding tot automonteur), maar er zijn ook kortdurende trainingen waarin mensen bijvoorbeeld leren zeep te maken. Sommige opleidingen zijn zeer theoretisch, anderen juist heel erg praktisch. Samenwerkingen tussen vakscholen en informele opleidingen bieden veel kansen. Hierdoor verbetert het vermogen van ambachtslieden om te innoveren en te diversifiëren.

Waarom versterking van goed vakonderwijs?

Werkloosheid - met name jeugdwerkloosheid - is in veel landen een groot probleem. Door de bevolkingsgroei zijn er steeds meer jonge mensen. Maar voor hen is er vaak geen werk. Ze zijn onvoldoende opgeleid of hun opleiding sluit niet goed genoeg aan op de arbeidsmarkt. Ze worden opgeleid voor banen die er niet zijn of ze komen terecht in de informele economie die niet gereguleerd is en vaak gekenmerkt wordt door slechte arbeidsomstandigheden.

Jongeren trekken massaal van het platteland naar de stad in de hoop op een beter bestaan. Maar ook daar is vaak geen (goed en waardig) werk voor hen. Om de trek naar de stad tegen te gaan, kunnen vakopleidingen inspelen op de behoefte naar meer kennis over innovatieve landbouwmethodes en digitale mogelijkheden in rurale gebieden. Zo bouwen jongeren dankzij een vakopleiding een bestaan op in de eigen omgeving, door in te spelen op de mogelijkheden en kansen die daar liggen.

Fatsoenlijke banen met een fatsoenlijk inkomen

Voor vakscholen die in verstedelijkte gebieden actief zijn is het van groot belang dat ze aansluiten bij de alsmaar groeiende informele sector en het informele leerlingenstelsel. Een steeds groter wordende groep arme jonge mensen is in de steden op zoek naar werkgelegenheid. Door samenwerking tussen vakscholen en bedrijven te stimuleren en door vakscholen aan te moedigen kennis over nieuwe digitale technologieën over te brengen, zijn leerlingen beter in staat een fatsoenlijke baan met een fatsoenlijk inkomen te vinden.

Kwaliteitsvolle en relevante vakopleidingen zijn belangrijk om jongeren een goede start te geven op de arbeidsmarkt. Maar ze kunnen ook helpen om later in te stromen. Mensen die als kind zijn uitgevallen krijgen door vakonderwijs de kans alsnog een beroep te leren.

Belangrijke uitgangspunten voor goed vakonderwijs

1

Zet de student centraal

Wat willen de studenten graag leren? Wat kunnen ze? Waar liggen hun aspiraties en wat zijn hun talenten en kansen, maar ook de uitdagingen voor de studenten om daar te komen? Heb een goed beeld van de thuissituatie. Betrek studenten via een studentenraad bij het beleid en evaluaties.

2

Zorg voor een goede inbedding

Doordat de overheid vaak tekortschiet waar het gaat om vakopleidingen, stappen veel ngo's, sociale ondernemingen en religieuze instellingen in dit gat. Het is belangrijk om te kijken hoe de opleiding of training past in de bredere context. Wie zijn de potentiële studenten, hoe is het informeel leerlingenstelsel georganiseerd, hoe kan je daar bij aansluiten en wat zijn de bedrijven die veel werkgelegenheid bieden en waar is de overheid mee bezig?

3

Betrek de gemeenschap

Werk samen met zoveel mogelijke stakeholders. Ouders, studenten en docenten zijn de direct belanghebbenden. Maar je hebt ook de overheid, traditionele leiders en vakmensen. Door samen te werken met andere onderwijsinstellingen kunnen studenten makkelijker doorstromen van basis- en voortgezet onderwijs naar vakonderwijs. Hoe meer je iedereen vanaf dag één erbij betrekt, hoe beter de opleiding wortelt in de samenleving.

4

Peil de behoeften

Voor de start van een project is het belangrijk om onderzoek te doen. Niet alleen bepalen wat studenten willen, maar ook wat de behoefte is bij lokale bedrijven. Ook als de opleiding eenmaal is gestart, is het belangrijk om te blijven peilen welke behoeften studenten, docenten, de markt, de overheid en andere betrokkenen hebben. De markt verandert snel. Het is ook belangrijk om in kaart te brengen welke opleidingen er al in de buurt worden aangeboden. Moet je echt een nieuwe opleiding voor elektromonteurs starten als er iets verderop al een is, of zou je beter die school kunnen helpen om beter onderwijs te leveren?

5

Sluit aan bij de markt

Een veelgehoorde uitdaging bij vakonderwijs is dat de opleiding niet altijd goed aansluit op de markt. Waar is vraag naar? Welke sectoren zit toekomstperspectief in? In veel landen zijn vakopleidingen vaak erg theoretisch. Zorg voor praktische vakken, bied ondernemers-vaardigheden aan en ICT-trainingen. Zorg voor stageplekken en stimuleer innovatie. Zo voorkom je dat studenten geen baan kunnen vinden of juist andere timmermannen en kappers van de markt verdringen, waarmee het probleem van werkeloosheid verschoven wordt.

6

Sluit aan bij overheidsbeleid

In elk land is de context en wetgeving anders. Het is belangrijk om te weten welke wet- en regelgeving er is op het gebied van vakonderwijs, welke curricula er bestaan en hoe je een erkend diploma kunt uitgeven. Zoek uit welke prioriteiten de overheid heeft en werk zoveel mogelijk met de overheid samen.

Toegankelijk onderwijs voor iedereen

Onderwijs is een recht voor iedereen. Of je nu man of vrouw bent, met of zonder een beperking, gelovig of niet-gelovig, arm of rijk: gelijkwaardige toegang voor iedereen is erg belangrijk. Vaak hebben meisjes, mensen met een beperking, jongeren uit gezinnen die leven onder de armoedegrens of mensen uit een minderheidsgroep grotere kansen om uit te vallen in het onderwijs. Via een vakopleiding kunnen zij toch een zelfstandig bestaan opbouwen.

Het is daarom van belang om goed te onderzoeken welke mogelijkheden er zijn voor mensen die minder kansen krijgen, en hoe je op hun behoeften en wensen kunt inspelen. Het gaat dan ook verder dan alleen toegang geven. Misschien hebben mensen wel net iets anders nodig om een opleiding succesvol af te ronden. Denk bijvoorbeeld aan aanpassingen aan het gebouw, vertalingen, andere leermaterialen, een-op-een begeleiding, onderlinge ondersteuning en extra betrokkenheid van het sociale netwerk van deze kwetsbare studenten.

En betaalbaar

Behalve dat een school open moet staan voor iedereen, is het ook van belang dat onderwijs betaalbaar is. Vakonderwijs is vaak niet gratis, zoals basisonderwijs dat wel is. Maar toch kan het toegankelijk worden gemaakt voor iedereen, bijvoorbeeld via beschikbare beurzen. Een andere oplossing kan zijn dat studenten een soort krediet krijgen en dat langzaam terugbetalen als ze na hun afstuderen daadwerkelijk een inkomen hebben.

Sommige scholen hanteren verschillende tarieven voor verschillende groepen studenten, hiermee betalen de rijkere studenten mee voor de armere. En soms kan een opleiding andere inkomsten verwerven waardoor het lesgeld naar beneden kan.

Kwaliteit zit in meerdere aspecten

1 Docenten

Een goede docent is van essentieel belang voor een goede opleiding. Dit betekent dat docenten niet alleen actuele vakkennis moeten hebben, maar ook didactisch en pedagogische goed onderlegd moeten zijn. Scholen hebben een pedagogisch beleid nodig, wat het schoolteam ook naleeft en uitdraagt.

2 Curricula

Het ontwikkelen van curricula is een overheidstaak. Voor basis- en voortgezet onderwijs is dit (bijna) overal goed geregeld. Bij vakopleidingen is dat vaak een andere zaak. Zoek uit of er een nationaal curriculum is voor vakopleidingen en of de vakschool een eigen curriculum heeft. Je kunt ook kijken bij scholen die vergelijkbare opleidingen aanbieden. Werk samen met de overheid, universiteiten en het bedrijfsleven. Gebruik staatsexamens voor het ontwikkelen van een curriculum.

3 Infrastructuur

Kwaliteitsvol onderwijs vindt plaats in een geschikte omgeving. Klaslokalen, werkplaatsen en laboratoria moeten geschikt zijn voor het doel. Toegankelijkheid is ook van belang, bijvoorbeeld voor studenten met een beperking. Wanneer je denkt aan vakonderwijs, denk je ook aan goede en veilige gereedschappen en machines.

4 Sociale veiligheid

De kwaliteit van het management is van belang. Zij zijn er om een veilig en leerzaam schoolklimaat te faciliteren, die uitnodigend is en waarin studenten centraal staan. Er moet beleid zijn voor zaken als uitbuiting, seksuele intimidatie, misbruik en pesten.

5 Evalueren

Een kwaliteitsvolle opleiding heeft ruimte voor evaluatie, waarbij (ex-)studenten aangeven hoe tevreden ze zijn. Zo kan je de opleiding steeds beter aanpassen aan de behoeften van én de ontwikkelingen op de markt.

6 Stages

Op een goede stage krijgen studenten de kans om hun beroep in praktijk te ervaren. Een goede begeleiding is hierbij essentieel. De school moet deze stageplekken screenen op kwaliteit en veiligheid. Maar ook begeleiding van de stageverleners is een goed idee. Door contact te onderhouden met alumni die een plek op de arbeidsmarkt hebben gevonden, kun je nieuwe stageplaatsen vinden.

Een toekomstbestendige opleiding

Een goede opleiding bereidt studenten voor op de toekomst. Maar is zelf ook toekomstbestendig. Dit zijn aspecten waar je op moet letten bij duurzaamheid:

Financiën

Een duurzame vakopleiding is financieel onafhankelijk van externe steun. Dit is niet altijd haalbaar. Maar financieel weerbaar zijn kan wel. Dit betekent dat de school meerdere bronnen van inkomsten heeft en niet volledig van buitenaf wordt gefinancierd. De school moet in staat zijn om de lopende kosten zelf te financieren. In het geval van vakonderwijs wordt er vaak schoolgeld gevraagd, en kunnen bijvoorbeeld producten of diensten worden verkocht aan klanten. Maar het is ook een mogelijkheid dat de overheid, het bedrijfsleven of bijvoorbeeld de kerk meebetaalt.

Sociaal kapitaal

Veel vakopleidingen richten zich op mensen die het financieel niet makkelijk hebben. Ze hebben dan wellicht weinig geld, ze hebben wel veel sociaal kapitaal. Mensen hebben enorme netwerken die ze kunnen inzetten. Door studenten te betrekken, creëer je betrokken alumni, wat belangrijk sociaal kapitaal kan worden voor de hele opleiding. Zij kunnen nieuwe stageplekken aanbieden, ervaringen delen en helpen de opleiding te verbeteren.

Bestuur

Een duurzame organisatie betekent ook een stevig bestuur en stevig management dat wordt gevormd door mensen die goed verankerd zijn in de lokale omgeving, in de sector en daarbuiten. In een goed bestuur komen verschillende expertises samen. Wanneer je in kaart hebt gebracht welke expertises er nodig zijn, kun je op zoek naar de juiste mensen hiervoor. Zo heb je bestuursleden nodig met verstand van financiën, communicatie en fondswerving, maar ook vertegenwoordigers uit de onderwijssector en relevante bedrijven zijn interessant als bestuursleden.

Relaties

Duurzame relaties met verschillende spelers in de sector zijn van essentieel belang. Met de overheid en het bedrijfsleven is het belangrijk om overeenkomsten (Memoranda of Understanding) te tekenen. Door afspraken te maken over wederzijdse klachtenafhandelingen en samen vast te stellen wat de doelen van de samenwerking zijn, creëer je duurzame relaties.

Arbeidsbemiddeling

Het opstarten van zogenoemde jobcentres is een goede manier om afgestudeerden te helpen om een plek op de arbeidsmarkt te veroveren. Een jobcentre vervult een brugfunctie tussen studie en arbeidsmarkt, waar jongeren met een afgeronde vakopleiding worden geholpen om in contact te komen met stageplaatsen of werkgevers. Een jobcentre kan gekoppeld zijn aan de vakopleiding, maar kan ook een zelfstandige organisatie zijn.

De 7 stappen van school naar werk

Edukans heeft een stappenplan ontwikkeld met betrekking tot het succesvol opzetten van een vakopleiding. Ook zij zien veel studenten die na hun opleiding niet aan de slag komen, omdat de opleiding niet goed aansloot op de behoeften van de markt. Om studenten, markt en opleiding aan elkaar te verbinden, zien zij zeven stappen:

1 Doe marktonderzoek

Welke banen zijn er nodig, en welke juist niet?

2 Ontwikkel taakomschrijvingen

Welke vaardigheden hebben mensen nodig voor deze banen? Het gaat dan om technische vaardigheden, maar ook om sociale- en ondernemersvaardigheden of ICT-vaardigheden.

3 Ontwikkel of selecteer het curriculum

Op basis van de benodigde vaardigheden kun je een curriculum ontwikkelen, bijschaven of overnemen van een andere opleiding of de overheid. Soms zijn er ook digitaal interessante dingen te vinden.

4 Ontwikkel de training

Een goede opleiding besteedt aandacht aan theorie, maar geeft ook de kans om te oefenen op school én bij bijvoorbeeld een stagebedrijf.

5 Train de docenten

Goede docenten moeten de juiste praktische kennis en vaardigheden hebben, maar ook didactisch goed onderlegd zijn.

6 Volg je successen op en evalueer

Bespreek regelmatig met alumni en met relevante bedrijven wat er nodig is, hoe de opleiding aansluit en wat er eventueel veranderd moet worden.

7 Innoveer en leer

Wanneer je een succesvolle opleiding hebt ontwikkeld, kunnen anderen veel van je leren. En zelf leer je ook van je collega's. Materialen en curricula delen helpt om nog beter te worden in wat je doet!

Waarvoor kun je bij Wilde Ganzen terecht?

Wilde Ganzen bevordert graag de genoemde uitgangspunten voor vakonderwijs. Mocht daar capaciteitsversterking voor nodig zijn, dan kunnen wij dat ook ondersteunen. In eerste instantie werken we samen in een project van maximaal twaalf maanden. Na een eerste samenwerking kan er ook worden gekeken naar meerjarige samenwerkingen tot maximaal drie jaar.

Voorbeelden van projecten en activiteiten die Wilde Ganzen ondersteunt:

Investeringen
Investeringen in infrastructuur (lokalen, werkplaatsen), voorzieningen (elektriciteit, water) en materialen (gereedschappen, boeken, ICT-materialen) komen allemaal in aanmerking voor financiering door Wilde Ganzen.

Capaciteitsontwikkeling
Wilde Ganzen ondersteunt het ontwikkelen van de capaciteiten van docenten, stageverleners en het management van een opleiding. Ook is het mogelijk om een consultancytraject af te spreken waarin een lokale adviseur advies geeft over bijvoorbeeld financiën of het verbeteren van de relatie met de overheid.

Lobby en advocacy
Als het nodig is om campagnes te voeren richting bijvoorbeeld de overheid om meer aandacht te geven aan vakonderwijs, of om te lobbyen voor meer of betere stageplaatsen, dan kan Wilde Ganzen ook projecten hierin ondersteunen.

Wat steunt Wilde Ganzen niet?

Hoewel we altijd maatwerk leveren, zijn er ook projecten en activiteiten die niet in aanmerking komen voor financiering van Wilde Ganzen. Denk daarbij bijvoorbeeld aan:

- Het verschepen van materialen of gereedschappen die ook in het land zelf kunnen worden gekocht.
- Het betalen van schoolgeld voor studenten.
- Het betalen van lopende kosten, zoals de huur van een gebouw, salarissen van docenten. In de opstartfase kan hiervoor een uitzondering worden gemaakt wanneer er een goed plan is om dit op te lossen.
- Kosten die worden gemaakt door consultants of adviseurs vanuit het buitenland.
- Opleidingen die zodanig duur zijn dat ze voor slechts een kleine minderheid toegankelijk zijn.

Inspirerende voorbeelden

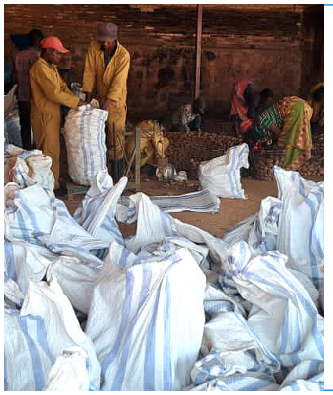

Aansluiten bij de markt

CCPA Kisaro verzorgt landbouwopleidingen in het noorden van Rwanda. Elke week vertrekt er een auto vol oogst naar de markt in de hoofdstad, waar de prijzen voor de gekweekte groenten van de opleiding én de boeren in de buurt veel hoger liggen.

Relevante stageplekken

Bij het Bulawayo Projects Centre in Zimbabwe kunnen mensen een vak leren. Maar ze leren er ook boekhouden, ICT-vaardigheden en life skills. Veel alumni beginnen voor zichzelf én bieden daarna stageplekken aan. Zo kunnen studenten echt ervaring op doen.

Een goede inbedding

Bij SEP-Sierra Leone kunnen mensen een naaiopleiding volgen. Na het afronden van de opleiding worden ze opgenomen in de coöperatie van kleermakers. Zo staan ze er niet alleen voor!

Werken in een vluchtelingenkamp

Kaalo Garowe heeft in een vluchtelingenkamp in Somalië een groep vrouwen getraind in het maken van kleding. Ook leerden ze boekhouden en administratie. Met de nieuwe kennis, kunnen zij weer nieuwe vrouwen in het vluchtelingenkamp trainen.

Een succesvol jobcentre Burkina

Het TEVET Consortium van vier vakopleidingen in Burkina Faso heeft een jobcentre opgericht die bemiddelt tussen studenten en bedrijven voor stages en werk. Een belangrijke functie aanvullend aan de vakopleidingen.

Meer weten?

Meer informatie

Neem contact op met **Wilde Ganzen** via servicedesk@wildeganzen.nl of bel +31 (0)33 204 5555 en kies optie 1. Of neem rechtstreeks contact op met je Adviseur Projecten.

Change the Game Academy

Wil jij sámen met jouw partner in kaart brengen wie de gemeenschap vormt en welke belanghebbenden betrokken zijn? Dan kun je gebruiken maken van deze (gratis) toolkits:

Stakeholder Analysis
Module Mobilising Support
Participatory Action Research

OECD
Informatie over Vocational Education and Training en onderwijs voor volwassen.

Informele opleidingen
Artikel in Taylor & Francis Online over informele opleidingen in Afrikaanse landen.

World Bank
Artikel over transitie van school naar werk in Sub-Sahara Afrika.

UNESCO
Website boordevol informatie over vakonderwijs.